

МРНТИ 15.81.21

<https://doi.org/10.51889/2022-1.1728-7847.36>

Абсатова М.А.¹, Абдрахманова Р.Б.¹

¹Абай атындағы ҚазҰПУ

Қазақстан республикасы, Алматы қаласы

БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫНЫҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ -ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ШАРТТАРЫ

Андатпа

Зерттеуде авторлар жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру деңгейінде білімалушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру мәселесін қарастырады. Оқыту үрдісінің тиімділігі оқытушы тарапынан оқыту сапасы мен білімалушының өзіндік танымдық іс-әрекетпен анықталады.

Мақалада «өзіндік жұмыс» ұғымының мәні анықталады: білімалушылардың өзіндік оқу іс-әрекетінің ұйымдастырушылық-психологиялық құрылымның барлық элементтерінің жүйесін құру үрдісі.

Зерттеуде өзіндік жұмысты ұйымдастырудың мақсаты-білімалушыны оқу курсы менгерудегі іс-әрекетке қосу, нақты құзыреттіліктерді қалыптастыру-деп анықталады.

Өзіндік жұмысты ұйымдастыруға байланысты өзіндік жұмыстың табыстылығының психологиялық шарттары анықталған: таңдалған мамандыққа деген тұрақты қызығушылықты қалыптастыру, пәндердің кәсіби бағытталуы, білімалушының шектелуі уақыт мөлшерін ескеру.

Мақалада өзіндік жұмысты ұйымдастыру мәселесінің мәнін ашумен қатар, нақты авторлардың педагогикалық тәжірибесінен мысалдар қарастырылады.

Сонымен қатар, өзіндік жұмысты ұйымдастырудың педагогикалық-психологиялық шарттары нақтыланады.

Кілт сөздер: онлайн оқыту, өзіндік жұмыс, білім алушы, әдістер, цифрлық құралдар.

Абсатова М.А.¹, Абдрахманова Р.Б.¹

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Аннотация

В исследовании рассматривается проблема организации самостоятельной работы обучающихся на уровне послевузовского образования. Эффективность процесса обучения определяется качеством преподавания и самостоятельной познавательной деятельностью обучающегося.

В статье «самостоятельная работа» определяется как процесс разработки всех элементов системы организационно-психологической структуры учебной деятельности. Организация самостоятельной работы.

В исследовании цель организации самостоятельной работы определяется как включение обучающегося в деятельность овладения учебным курсом, формирование конкретных компетенции. Определены психологические условия организации успешности самостоятельной работы: формирование стабильного интереса к выбранной профессии, специальности; профессиональная направленность предметов, учет

ограниченного объема времени обучающегося. В статье раскрывается сущность проблемы организации самостоятельной работы обучающихся, а также раскрыты примеры педагогического опыта авторов.

На основе проведенного исследования уточняются психолого-педагогические условия организации самостоятельной работы обучающихся.

Ключевые слова: онлайн обучение, самостоятельная работа, обучающийся, методы, цифровые средства.

Absatova M.A¹., Abdrakhmanova R.B¹.

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE ORGANIZATION OF INDEPENDENT WORK OF STUDENTS

Annotation

The problem of organization students' independent work at the level of postgraduate education is considered in the research. The effectiveness of the learning process is determined by the quality of teaching and student's independent cognitive activity.

The article defines "independent work" as the process of developing all elements of the system of organizational-psychological structure of learning activities. Organization of independent work.

The purpose of organization students' independent work is defined in the research as inclusion of a learner in the activity of mastering a course, formation of a specific competence. Psychological conditions of successful organization of independent work are determined: formation of stable interest in the chosen profession and speciality; professional orientation of subjects, account of learners' limited volume of time. The article reveals the essence of the problem of organization students' independent work, also revealed the examples of the authors' teaching experience. On the basis of the research the author specifies the psychological and pedagogical conditions for the organization of students' independent work.

Key words: e-learning, independent work, learner, methods, digital tools.

Кіріспе. Әлемдік деңгейдегі Пандемия жағдайы Қазақстан республикасының білім беру жүйесіне де елеулі әсер етіп, өзгерістерге әкелді. Белгілі болғандай, Қазақстан республикасының барлық деңгейдегі оқу орындары (орта, арнайы орта, жоғары, жоғары оқу орнынан кейінгі) дәстүрлі офлайн форматтан онлайн жағдайда білім беруге бетбұрыс жасады. Әрине осы тұста білім беруші педагогтарға аз уақыт ішінде үлкен жылдамдықпен, шынайы жағдайға икемделіп, онлайн платформалар мен құралдарды меңгеру міндеті тұрды.

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті де өз профессорлық-оқытушылар құрамының кәсіби біліктілігін арттыруда цифрландыруға, цифрлық ресурстар мен құралдарды меңгертуге бағыт бұрды. Бұған дәлел ретінде арнайы бағдарлама әзірленіп, оқыту ұйымдастырылған 2020 жылы «Цифрлық педагог-1», 2021 жылы «Цифрлық педагог-2» курстарын айта аламыз.

Аталған арнайы курстарды толыққанды меңгеру бүгінгі сұранысқа, қажеттілікке жауап ретінде жоғары оқу орны оқытушысына білім беруді цифрландыруда оңтайлы әдістер, тәсілдер, құралдарды игеріп, өз кәсіби іс-әрекетінде пайдалануға мүмкіндік жасады.

Онлайн оқыту жағдайында, әсіресе білімалушылар саны жағынан үлкен топтарда педагогикалық үрдісті тиімді басқаруға цифрлық сауаттылық пен цифрлық құзыреттілік өз деңгейінде сапалы білім беруге үлкен септігін тигізді.

Зерттеудің әдіснамасы мен әдістері: зерттеуде біз құзыреттілік амалды басшылыққа аламыз, құзыреттілік амал -қабілет, тәжірибеге негізделген іс-әрекет, субъектінің белсенділік ұстанымын қалыптастырады.

Зерттеу әдістеріне: өзіндік жұмысты ұйымдастыруға байланысты педагогикалық, психологиялық әдебиеттерді талдау, жинақтау, озық педагогикалық тәжірибені іздеу, білімалушылардың шығармашылық жеке жұмыстарын зерттеуді жатқызамыз.

Зерттеу нәтижелері: Оқыту үрдісінің тиімділігі оқытушы тарапынан оқыту сапасы мен білімалушының өзіндік танымдық іс-әрекетпен анықталады.

Білімалушының өзіндік жұмысын ұйымдастыру танымдық белсенділікті арттыруға бағытталған әдіс, тәсіл, форма мен құралдардың таңдау жиынтығы.

И.А.Зимняя бойынша өзіндік жұмыс-білімалушының оқу әрекетінің жоғары ерекше түрі, оқу іс-әрекетнің жоғары формасы, өзін-өзі білімдендіру формасы. Ғалымның пікірінше оны орындау субъекттен өзіндік сананың, рефлексияның, өзіндік сананың, жеке жауапкершіліктің жоғары деңгейін талап етеді, білімалушыға өзін-өзі жетілтіру мен өзін-өзі тану үрдісінен қанағаттану сезімін білдіреді [1]. Аталмыш анықтамада өзіндік жұмыстың психологиялық құрамдас бөліктері: өзін-өзі реттеу, өзін-өзі белсендіру, өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі бақылау сияқты анықталады.

Сонымен, өзіндік жұмыс деп біз білімалушыны мақсаттылық пен белсенділікке бағыттай білген әрекетті айта аламыз.

Өзіндік жұмысты ұйымдастыру - өзіндік оқу іс-әрекетінің ұйымдастырушылық-психологиялық құрылымның барлық элементтерінің жүйесін құру үрдісі.

Өзіндік жұмысты ұйымдастырудың мақсаты-білімалушыны оқу курсы мен мерудегі іс-әрекетке қосу, нақты құзыреттіліктерді қалыптастыру.

Өзіндік жұмысты ұйымдастыруға байланысты жоғары білім берудің Ресей ғылыми-зерттеу институтының аналитиктері келесіге назар аударады:

1.Өзіндік жұмыстың табыстылығының психологиялық шарттары.Ең алдымен, таңдалған мамандыққа деген тұрақты қызығушылықты қалыптастыру.

2.Пәндердің кәсіби бағытталуы.

3.Білімалушының шектелуі уақыт мөлшері.

Нәтижелерді талқылау: Жеке педагогикалық тәжірибе жоғары білім беруден кейінгі сатыда 1 курс магистранттарына жүргізілетін «Жоғары мектеп педагогикасы» міндетті пәні аясында оқытудың инновациялық әдістерін пайдалана отырып, өзіндік жұмысты ұйымдастыру мүмкіндіктерімен тығыз байланысты.

Курс аясында дәріс және семинар барысында инновациялық әдіс-тәсілдерді жүзеге асыруда атап өтуге болады: Миға шабуыл, Төңкерілген сынып әдісі, жобалық әдіс, фишбоун, синквейн, алты қалпақ, SWOT талдау, ПОПС, өрмекші және т.б.айтуға болады.

Аталған әдістердің ішіндегі бір-екеуіне тоқталсақ. Төңкерілген сынып әдісі -XXI ғасырдың технологиясы, аралас форматта (онлайн-офлайн) оқытудың тиімді әдісі.

Дәстүрлі оқытуда тақырыпты педагог аудиторияда түсіндіріп, содан соң тақырыпты пысықтау бойынша тәжірибелік жұмыстар жүргізілсе, төңкерілген сынып әдісінде жаңа тақырып бойынша материалдар-мәтін, бейнежазба білімалушыларға алдын-ала беріліп, олар өздері меңгеріп, түсінбеген тұстары болса топ ішінде сұрақ-жауап арқылы ой алмасып, аудиторияға келгенде жауапсыз қалған күрделі сұрақтарды талдау қарастырылып, көп уақыт тәжірибелік жұмыстарға беріледі.

Төңкерілген сынып әдісі бойынша материалды оқытушы түрлі форматта беруіне болады: аудижазбалар, презентация-таныстырылым, мақала ретінде, қажетті әдебиеттерге сілтеме ретінде, болмаса тек тақырыпты атап, қалған ақпаратты білімалушы өз бетінше іздеп табуына мүмкіндік қарастыруға болады.

Ал тәжірибелік жұмыс ретінде рөлдік ойын, пікірталас, кейс жағдаяттарды талдау, жобалық жұмыс жасап, қорғау сияқтыларды пайдалануға болады.Тәжірибелік жұмыс барысында субъект-субъект іс-әрекеті арқылы тұлғаны белсенді ұстанымды қабылдауға мүмкіндік жасау маңызды.

Төңкерілген сынып әдісінің оң тұстарын ашсақ:

-өзіндік ізденіске көп уақыт беріліп, мәселенің түбіне жетіп, мәнін түсінуге мүмкіндік,
-берілген материалды білімалушы өзіне ыңғайлы уақытта қарауға, оқуға, танысуға болады, уақыт жағынан ұтымды,

-білімалушылар тәжірибелік жұмыстарға бейімделіп, нақты шынайы шешімдер қабылдай алады.

Келесі- Фишбоун сөзінің аудармасы балық қаңқасы, әдісті сыни тұрғысынан ойлауды дамытуда пайдалануға болады. Біздің ойымызша әдісті мәселелік, яғни нақты шешімі қарастырылмаған тақырыптарда пайдаланған маңызды, тәсілді жүзеге асырудағы негізгісі-себеп-салдар байланысын қарастыру. Білімалушыларға мәселе беріліп, балықтың қаңқасында негізгі мәселе, мәселенің шығу себептері, мәселені шешу жолдары және түйін анықталуы қажетті.

«Жоғары мектеп педагогикасы» пәнінің силлабусында көрсетілген пәннің мақсаты мен міндеттеріне сәйкес оқу курсының тақырыбын іске асыру күнтізбесінде нақты тақырыптармен белгіленген өзіндік жұмыс әзірленген.

Мысал ретінде, «Жоғары мектеп оқытушысының кәсіби-педагогикалық мәдениеті» тақырыбы аясында магистранттарға **Mind.map** онлайн платформасында интеллект картасын жасап, **Padlet** онлайн тақтасына жүктеу тапсырмасын беріледі.

Padlet онлайн тақтасының ерекшеліктеріне тоқталсақ:

-тегін платформа

-бірнеше топтарға, бірнеше мамандықтағы білімалушыларға арнайы бірнеше тақталар әзірлеуге болады,

-тақтада білімалушылар бірге оқитын группаластарының өзіндік жұмыстарын көріп, танысуға мүмкіндік алады,

-тақтада әрбір өзіндік жұмыспен танысқан соң оқытушы немесе білімалушылардың өздері де бағалап, комментарий жазуға болады,

-тақтада барлық өзіндік жұмыстар ашық түрде көрініп тұрады, білімалушылар барлық жұмыстармен таныса алады,

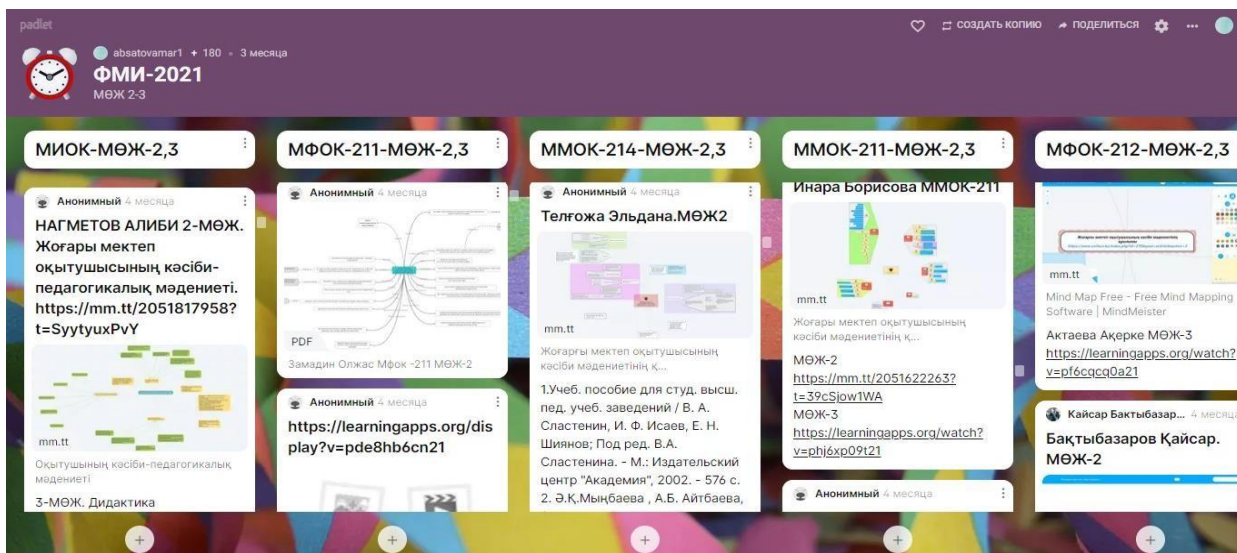
-өзіндік жұмысты орындауға уақыт мерзімі шектеуге болады және тақтада білімалушылардың жұмыстарын жүктеген уақытын көріп, қадағалауға болады,

-білімалушылар сол тақтада ілінген өзіндік жұмыстарды көріп өзара тәжірибемен алмасады, яғни «Қалай жасау керек?» деген сұрақ оқытушыға артық қойылмайды, оқытушыға бір рет түсіндіру жеткілікті, яғни тапсырманың жасалудағы түсіндірме жұмысы оқытушының уақытын үнемдейді,

-әрбір өзіндік жұмысқа тақтада белгілі баған арнасаңыз жеткілікті, мысал ретінде «МӨЖ-1», (МӨЖ-магистранттың өзіндік жұмысы).

Сонымен, жоғарыда **Padlet** онлайн тақтасының мүмкіндіктерін қарастырдық. Білімалушылардың өзіндік жұмыстары жүктелген **Padlet** тақтасының көрінісі келесі суретте көрсетілген, сурет-1

Сурет-1 Физика, математика институтының магистранттарының **Padlet** онлайн тақтасындағы өзіндік жұмыс көрінісі

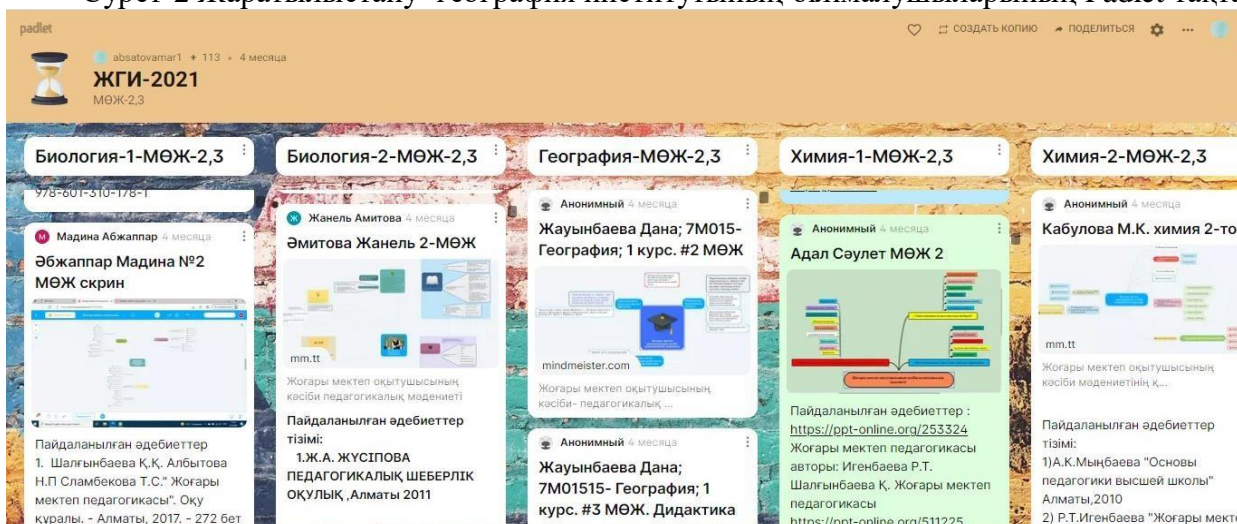
«Жоғары мектеп педагогикасы» курсы 1 семестрдің міндетті пәні болғандықтан тақтада 3 ай бұрынғы деген орындалған мерзім уақытын көруге болады.

Тақтадан майн карта жасап, тақырыпты жүйеге келтіру барысында білімалушылардың басшылыққа алған әдебиеттер тізімін де көруге болады (тапсырма берліген кездегі міндетті компонент ретінде пайдаланған әдебиеттер тізімін көрсету болған). Сонымен қатар, тақтаға мұқият назар аударсақ, барлығы МӨЖ-2,3 аясында 180 жұмыс жүктелгенін көре аламыз, яғни тақтада ақпаратты, жүктелген жұмыстардың көлемі де тиімді қарастырылған.

Тақтадан көрініп тұрғандай, топтың атаулары бар бағандарда жұмыстар реттелікпен орналасқан: МИОК-информатика, МФОК-физика, ММОК-математика мамандықтары. Көрсетілген тақтада 4 математика топтары (әр топта 23-28 білімалушы), 2 физика тобы және 1 информатика мамандығының тобының өзіндік жұмыстары жүктелген, яғни білімалушы саны жағынан көп топтардың өзіндік жұмысын тексеріп, бағалауда оқытушы да уақытын үнемдеуге бет бұрады.

Келесі суретте Жаратылыстану-география институтының магистранттарының жұмыстары жүктелген тақтаны көруге болады.

Сурет-2 Жаратылыстану -география институтының білімалушыларының Padlet тақтасы

Сурет -2 байқағанымыздай, мұнда биология, химия, география мамандығынан МӨЖ-2,3 бойынша барлығы 113 жұмыс жүктелгенін көре аламыз.

Келесі кезекте **Mind.map** онлайн құралының ерекшеліктеріне тоқталсақ.

Mind.map – менталды карта, интеллект карта, ойлау картасы, байланыстар диаграммасы деп сипатталады, яғни негізгі мен қосымшаларды қамтитын тал сияқты сызба.

Картаның ортасында негізгі ой, идея, түйінді сөз, проблема, мақсат, ал айналасында қосымша бөліктері (міндеттері, ресурстары).

Майн карта ақпаратты жүйелеуге, құрылымдауға, идеяларды генерациялауға, ойлау үрдісін визуалдауға септігін тигізеді.

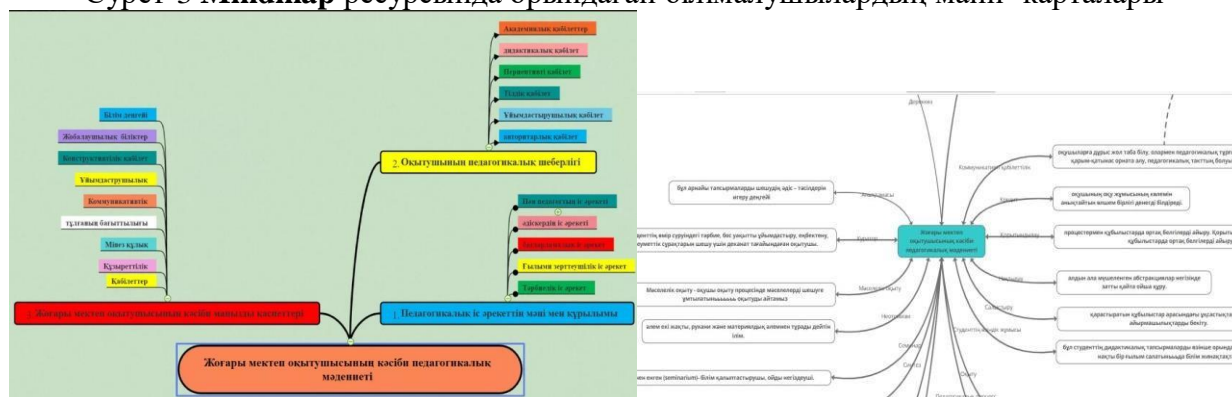
Майн карта жасауда тегін және ақылы мүмкіндіктер қарастырылған. Әрине біз жұмыс барысында сервистің тегін мүмкіндіктерін пайдаланамыз.

Төменде суретте берілген тақырып бойынша әзірленген жұмыстар.

Интеллект карталар немесе ақыл карталары британ жазушысы, интеллект, оқыту психологиясы сұрақтарымен айналысатын кеңесші Тони Бьюзеннің әзірлемесіне жатады. Әзірлеушілердің көзқарасы бойынша интеллект карталар мидің жасырылған әлеуетін шығарудың ең тиімді графикалық әдіс [2].

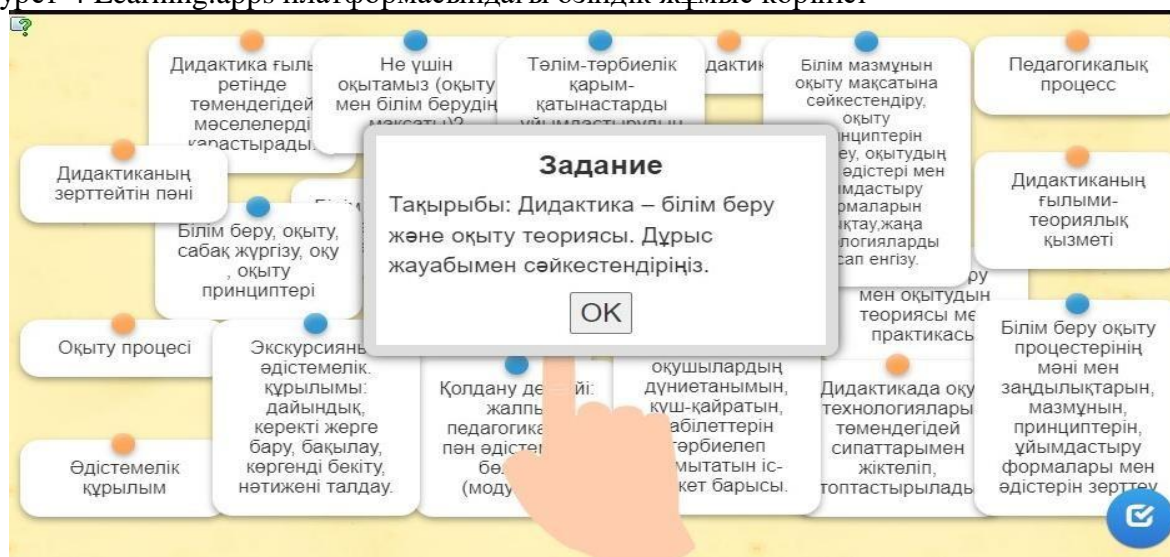
Мәтіндегі ақпаратты қабылдау, есте сақтауды түрліше белсендіретін онлайн құрал осы ақыл карталары.

Сурет-3 Mindmap ресурсында орындаған білімалушылардың майн -карталары

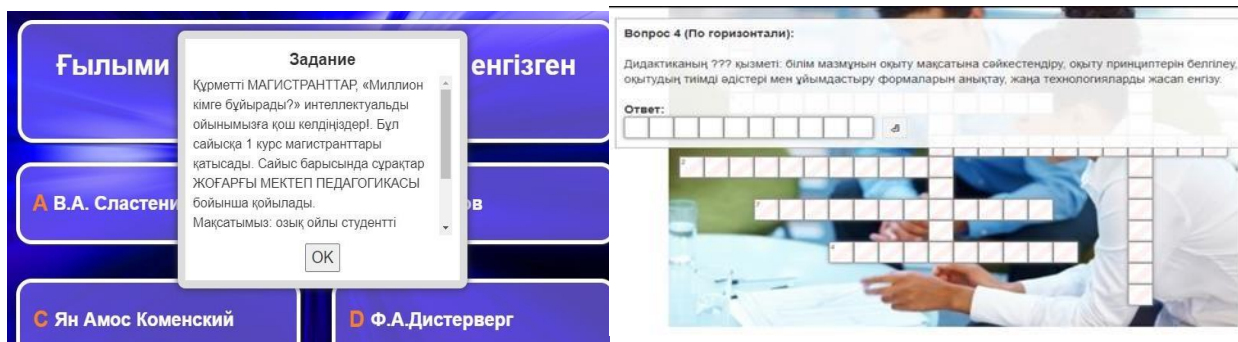
Курстың шеңберінде қарастырылатын тақырыптың бірі «Дидактика оқыту теориясы ретінде», осы ретте өзіндік жұмыс тапсырмаларының бірі- **Learning.apps** онлайн платформасында тақырып аясында жаттығу әзірлеп, онлайн тақтасына жүктеу. Магистранттардың өзіндік жұмыстарына назар аударсақ, төменде суретте түрлі қиындық деңгейде орындалғанын көруге болады.

Сурет-4 Learning.apps платформасындағы өзіндік жұмыс көрінісі

Аса назарды қаратқан жұмыстар келесі суретте, себебі сәйкестендіру жұмысынан өзге ойын және кросворд ретінде әзірлеген.

Сурет-5 Learning.apps плаформасындағы жаттығулар жасау мүмкіндіктері

Жоғарыда қарастырылған инновациялық әдістер мен цифрлық құралдар оқыту үрдісін онлайн форматта тиімді ұйымдастырудың мүмкіндіктері ретінде анықталады.

Онлайн оқыту барысында білімалушылардың белсенділігін оятуға, ізденіске итермелеуге, кез келген мәселенің мәнін ашып, түбіне дейін зерттеуге қабілетін қалыптастыру міндеттерін шешу әрбір оқытушының маңызды әрі шешуші мақсаты мен әрекеті.

Қорытынды. Сонымен, жоғарыда қарастырылған мәселені түйіндей келе, онлайн оқытуда білімалушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру педагогикалық-психологиялық шарттарды басшылыққа алу қажеттігін нақтылаймыз:

- білімалушылардың пәнге, өзіндік жұмысқа тұрақты мотивациясын қалыптастыру,
- жасалатын жұмыстың пайдалылығы,
- шығармашалық іс-әрекетке баулу,
- білім нәтижесін бағалаудың мотивациялық факторын пайдалану,
- өзіндік жұмысты бағалау құралдарын, критерийлерін нақтылау.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

- 1.И.А.Зимняя Ключевые компетентности -новая парадигма результата образования. Высшее образование сегодня, 2003 №5
- 2.Тони Бьюзен Интеллект карты.Полное руководство по мощному инструменту мышления.Изд.Манн,Иванов и Фербер, 2018